

Konstruktion av kvinnliga karaktärer i svenska kriminalromaner

Depope, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:812359>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-12-08**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISITK

Ana Depope

**Konstruktion av kvinnliga karaktärer i svenska
kriminalromaner**

Examensarbete

Handledare: dr. sc. Janica Tomić

Zagreb, september 2019

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
2. De kvinnliga detektiverna	3
3. Analys av tre kvinnliga detektiver	5
3.1. Annika Bengtzon	5
3.2. Irene Huss	7
3.3. Lisbeth Salander	9
4. Slutsats	11
Litteratur.....	12
Sažetak	13
Summary	13

1. Inledning

Enligt Bergman och Kärrholm innefattar „deckare och kriminallitteratur alla fiktionella skildringar där brott och utredning av brott står i centrum för berättelsen“ (2011: 11). Det samtida samhället verkar vara besatt av deckare: de finns i varje bokhandels skyltfönster och kriminalserier och filmer är på nästan alla tv-program. Under de senaste 20 åren var cirka 60% av alla bästsäljare kriminalromaner och en möjlig anledning till varför folk är besatta av deckare är att de erbjuder en känsla av trygghet för läsaren i en allmänt osäker värld, eftersom brottet i avslutningen alltid blir löst (Brohul, 2006). Kriminallitteratur kan dock inte betraktas bara som strandläsning, eftersom många av dessa romaner påpekar problem och orättvisor i samhället eller innehåller samhällskritik. Författarna Helene Tursten, Liza Marklund och Stieg Larsson¹, vars romaner ska analyseras i denna uppsats, har framhållit erkänt makten deckare har när det gäller att sprida medvetenheten om vissa problem i samhället (Forshaw 2012: 62-63, 67, 90-91).

Det finns en lång historia av samhällskritik i svenska deckare, men den var huvudsakligen riktad mot klasskillnader och orättvisor dessa den skapade och under lång tid ignorerades rasism och misogyni (Bergman och Kärrholm 2011: 170-171). Många kvinnliga, och några manliga, författare skriver nu från ett feministiskt perspektiv. Dessutom ”använder [de] kriminallitteratur för att uttrycka en särskild kvinnlig agenda” (Kärrholm 2011: 131). Med andra ord tenderar dessa författare att ägna sig åt kvinnliga problem och de kritiserar välfärdssamhälle på grund av det sätt det behandlar kvinnor och inte på grund av kritiken av globalisering, immigration eller kapitalismen.

Huvudsyftet med denna uppsats är att analysera tre kvinnliga detektiver i svensk kriminallitteratur. Först ska jag i korthet redogöra för kvinnliga detektivers historia både i världen och i Sverige. Därefter ska jag analysera de valda detektiverna från både genre- och genusperspektivet. Genreperspektiv ska användas för att visa hur kvinnliga detektiver är konstruerade enligt typiska mönster av vissa subgenrer av kriminallitteratur och om de skiljer sig från sina manliga motsvarigheter. Genusperspektivet kommer att användas för att undersöka om kvinnliga detektiver är konstruerade enligt stereotypa kvinnliga egenskaper som är till exempel passiv, känslomässig, irrationell och att de ofta använder intuition.² Romanerna som

¹ Självklart finns det fler författare som har använt deckare för samma ändamål, men för syftet med denna uppsats kommer jag bara att nämna de tre författarna.

² Den valda karaktäristiken inspirerades av Héléne Cixous lista över patriarkatiskas binära motsättningar. Den fullständiga listan över binära motsvarigheter är som följande: aktiv - passiv, sol - måne, kultur - natur, dag -

analyseras är följande: Liza Marklunds *Sprängaren* (1998) när det gäller karaktär Annika Bengtzon, Helene Turstens *Den krossade tanghästen* (1998) vad gäller detektiven Irene Huss och Stieg Larssons *Män som hatar kvinnor* (2008) och *Flickan som lekte med elden* (2009) när det gäller Lisbeth Salander.

2. De kvinnliga detektiverna

Trots att lösa mordgåtan och göra brottsutredningen är centrala delar av deckare, är huvudpersonen i romanen ofta den mest uppenbara delen. Dessutom är det vanligtvis detektiven som bli symbolen för en deckarförfattare och hans eller hennes böcker. Litteraturvetarna Kerstin Bergman och Sara Kärrholm hävdar att

”[en] detektiv kan vara lärare, journalist, forskare, datahacker, advokat, [...] kriminalkommissarie eller yrkesdetektiv. Detektiver är alla de som innehar detektivens roll och funktion i en kriminalberättelse, alltså även sådana litterära gestalter som inte explicit kallar sig detektiver. Dessa har alla det gemensamt att de har en huvudroll i sökandet efter kriminalgåtans lösning” (Bergman och Kärrholm 2011: 54).

Det första bild som man kommer att tänka på när någon säger ”detektiv” är sannolikt en bild av Sir Arthur Conan Doyles excentriska detektiv Sherlock Holmes eller Edgar Allan Poes Auguste Dupin. Under hela pusseldeckarnas guldålder (1920- och 1930-talet) dominerade bilden av en mästardetektiv, en man som är ”utpräglad individualist vars intellekt och bildning skiljer honom från mängden” (Bergman och Kärrholm 2011: 55). Man kan märka att egenskapen som gör mästardetektiven så skicklig i att lösa brottsgåtor är de stereotypa manliga egenskaperna som rationalitet, vetenskaplig kunskap och känslomässig stabilitet och behärskning.

Trots att de första kvinnliga detektiverna dök upp i kriminallitteraturen redan innan Sherlock Holmes³, var de inte populära. Den troligaste orsaken till det är värderingarna i samhället på den tiden. Det var före kvinnorörelsen när kvinnor inte kunde bli polisen eller vara privata utredare, så kvinnliga detektiver skulle vara för orealistiska. Dessutom var de flesta av författarna och läsarna män som förväntade sig en listig detektiv och kvinnor var inte det. Agatha Christies Miss Jane Marple är ett utmärkt exempel på en kompromiss mellan en kvinnlig detektiv och ett manligt paradigm som karakteriserar genren. Marple, som en av de mest kända

natt, fader - moder, intellekt - känslor, förståelig - förnuftig, logos - patos. Det är viktigt att tillägga att kvinnans sida av motsvarigheter alltid anses som negativ och maktlös (Moi 2007: 148).

³ De första kvinnliga detektiverna är Mrs Paschal i W.S. Haywards *The Revelations of a Lady Detective* (1861). Både hon och Andrew Forrester Jr.s detektiv i *The Female Detective* (1864) introducerades före Sherlock Holmes första framträdande 1887 (Bergman och Kärrholm 2011: 17-18).

detektiverna, löser mordgåtor, utan vetenskaplig kunskap och rationalitet, men med typiska kvinnliga kvaliteter - nyfikenhet och att skvalleraktighet (Reddy 2010: 193). Hon är inte en aktiv figur, utan hon "[sitter] i fåtölj och dra slutsatser" (Bergman och Kärrholm 2011: 59) och hon får sällan uppskattning från polisen för sitt arbete (Reddy 2010: 193).

Maria Lang (pseudonym för Dagmar Lange) var "den svenska Agatha Christie" och hon var den första svenska kvinnliga deckarförfattaren. Hon skrev pusseldeckare där hon kombinerade mord och romantik. Dessutom var hon först att introducera sexuella ämnen i deckare och skapade den första svenska kvinnliga detektiven. Langs amatördetektiv Puck Ekstedt, "en ung kvinna som lider av obotlig nyfikenhet", är som en Watson figur till Langs andra gestalt kriminalkommissarie Christer Wijk (Bergman och Kärrholm 2011: 39). Idag är andra subgenrer av kriminallitteratur betydligt mer populära än pusseldeckare, till exempel hård-kokta romaner, polisromaner och thriller, i Sverige och resten av världen. Dessutom förändras med varje genre konstruktionen av (kvinnlige) karaktärer. Kvinnorörelsen och feminismen förändrade möjligheterna för kvinnor, deras status i samhället och samhällets värderingar, vilket också påverkat hur kvinnliga detektiver konstrueras i deckare.

Situationen börjar förändras från 1980-talet när fler kvinnliga författare dök upp och bestämde sig för att utmana genrens manliga paradigm. Deckarpubliken började också förändras när de flesta kvinnor blev skrivkunniga och när kvinnlig ekonomisk kapacitet började växa, eftersom de började jobba. Sara Paretsky är banbrytare för den nya typen av kvinnliga detektiver med sin huvudperson privatdetektiv V.I. Warshawski (Bergman och Kärrholm 2011: 98). Idag medverkar kvinnor jämbördigt inom deckargenren som författare, läsare och tittare (Reddy 2010: 90). I Sverige är deckartidskriften *Jury* medveten om marknadens behov av kvinnliga författare, så de inleder "1998 Polonipriset, ett årligt pris 'till en lovande kvinnlig svensk deckarförfattare'" (Bergman 2018: 297). Första Polonipriset tilldelades Liza Marklund och så börjar deckardrottningarnas tid och "under 2000-talets första decennium fanns det faktiskt fler kvinnor än män i huvudrollerna i svenska deckare" (Bergman 2018: 298).

Den framträdande gestalten i svensk kriminallitteratur är, vad Bergman och Kärrholm (2011: 62) kallar, den melankoliska detektiven, det vill säga "en medelålders manlig kriminalkommissarie som är något av en ensamvarg med småtrassligt privatliv - eller brist på privatliv" (Rothstrand 2010: 29). Typiska representanter för denna typ av karaktären är Sjöwalls och Wahlöös Martin Beck och Henning Mankells Kurt Wallander. Wallander är olyckligt skild, överviktig, äter dålig kost och har diabetes, och är stor-konsument av alkohol och kaffe, arbetsnarkoman och älskar klassisk musiks (Nestigen 2008: 224).

Bergman märker att det finns två typiska sätt att bygga en kvinnlig karaktär - antingen som en excentrisk karriärkvinna eller som en kvinna som försöker balansera familj och arbete (2011: 39). Sally R. Munt påpekar på ett vanligt element i kvinnlig kriminallitteratur

„att är det en ständig kamp för en kvinnlig detektiv att bevisa för sig själv och för sin omgivning att hon är lämpad för sin yrkesroll. Det kan vara svårt för en kvinna att passa in i rollen som detektiv då den typiska rollen baseras på en man, vilket därför även kan medföra att hon inte blir tagen på allvar av sina kollegor. Att vara kvinna innebär inte bara att vara kvinnlig, utan även att vara omanlig. Inom kriminallitteratur är det vanligt att den kvinnliga karaktären innehar funktionen som en man samtidigt som hon även tillskrivs kvinnliga egenskaper (Munt 1994: 48 refererad i Kraaij 2015: 8).

3. Analys av tre kvinnliga detektiver

I de följande underkapitlen analyseras tre olika kvinnliga detektiver Annika Bengtzon, Irene Huss och Lisbeth Salander.

3.1. Annika Bengtzon

Liza Marklund (f. 1962) har skrivit 11 romaner (1998-2015) som handlar om Annika Bengtzon, journalisten på den fiktiva tidningen Kvällspressen. Marklunds debutroman *Sprängaren* (1998) är seriens fjärde del i kronologisk ordning och den följer 32-åriga Bengtzon som nybliven chef för kriminalredaktionen. Hon är också mamma till femåriga Kalle och treåriga Ellen och hustru till Thomas.

Det är svårt att bestämma vilken undergenre av kriminallitteratur *Sprängaren* tillhör, eftersom ”[hjältinnan inte] deltar i problemlösningen och jakten på mördaren. Hon är reporter på en kvällstidning, följer polisens arbete tätt i spåren, och råkar snubbla över mördaren” (Frostell Birge 1999 refererad i Rothstrand 2010: 50). Marklunds huvudagenda i romaner är att realistiskt visa kvinnors verklighet (ibid.) och att varsko läsaren om den egentliga situationen i Sverige, dvs. de stora problemen som alkohol och våld i hemmet (Forshaw 2012: 91). Nestigen benämner Marklunds romanserie om Bengtzon feministiska thrillers (2008: 205). ”Karakteristik [av thriller] dock att det finns ett stort hot mot den värld som porträtteras i thrillern” (Bergman och Kärrholm 2011: 124). I *Sprängaren* är hotet bombdåden och till och med Bengtzon och hennes familjs liv är i fara. En annan spänningskälla i romanen är stressen och det snabba tempot i Bengtzons liv och därför läsaren inte vet om hon kommer att lyckas balansera både familjeliv och karriär.

Annika Bengtzon kan kallas för ”[en kvinna] i manskläder’ vilket har inneburit att de egenskaper som anses vara manligt kodade har övertagits av den kvinnliga huvudpersonen” (Kraaij 2015: 8). Hon är aktiv, oberoende, rationell och använder vetenskap för sitt arbete. Vid mer än ett tillfälle använde hon svärord och skrek till sina kollegor (Marklund 2002: 31, 55, 115). Hon har också några stereotypa kvinnliga drag som intuition och empati och hon använder dem till sin fördel. Bengtzon beskrivs också som en av de få rättfärdiga och moraliska journalisterna i redaktionen. Hon är pålitlig och vägrar att förråda sina källor och därför hon har en bra relation med sin källa inom polisen (Marklund 2002: 91). På grund av hennes stora empati vägrar hon att avslöja privata detaljer om andra människors liv om de inte är nödvändiga för tidningshistorien. Hon är en mycket moralisk person och ”[hon] ansåg att hon först och främst var människa, därefter mamma, sedan hustru och till sist anställd på Kvällspresen“ (Marklund 2002: 88). Hon är duktig på jobbet och det har förtjänat henne respekt från hennes chef, men inte från hennes andra kollegor. Bengtzon representerar kampen kvinnor måste uthärda om de arbetar i ett manlig dominerad yrke där ”att vara kvinna är att vara ett vandrande lyte” (Marklund 2002: 93). Hon är inte accepterad som chef, för hon är ung och kvinna (Marklund 2002: 53), som är två saker som ofta inte är kopplade till auktoritet och visdom.

Nestigen påpekar att Mankell använder berättad monolog för att visa att Wallander är en utbränd figur som ständigt överstimuleras (2008: 240). Källan till Wallanders stress är den existentiella ångest som han känner för att leva i en värld där globalisering förändrade grunden för samhället och mänskliga relationer (Stougaard-Nielsen 2017: 110). Bengtzon kan också beskrivas som en utbränd figur. Det är dock inte på grund av de alienerande sätten på vilket samhället förändras, utan på grund av stressen vilken hon upplever när hon försöker att ”ha allt”. Denna stress leder ofta till hennes anfall av känslor eller ilska både på jobbet och hemma (Marklund 2002: 31, 55). Marklund använde också berättad monolog för att visa kampen som hennes huvudkaraktär går igenom när Bengtzon försöker att behaga sin mans, sina kollegors, samhällets och sina egna förväntningar:

”Tidigare var det nästan roligare att vara på jobbet än hemma. Som reporter såg hon snabba resultat, alla uppskattade henne och hon fick stor bildbyline flera gånger i veckan. Hon behärskade sina rum, visste exakt vad som krävdes av henne vid olika situationer, hon kunde driva saker och ställa krav på sin omgivning. Hemma var kraven fler, högre och mer outtalade. Hon kände sig aldrig tillräckligt glad, kåt, lugn, effektiv, pedagogisk eller utvilad. Lägenheten var alltid mer eller mindre ostädad, tvättkorgen befann sig oftast i något stadium av översvämning. Thomas var bra på att ta hand om barnen, nästan bättre än vad hon var.” (Marklund 2002: 53-54).

Trots att kvinnor i det verkliga livet lägger mycket tid på personlig hygien och har olika problem med sitt utseende, det nämnes sällan i litteratur (Moi 2007: 70). Marklund ändrar det genom att ofta beskriva Bengtzons morgonrutiner och hennes problem med utseende:

”Hon mötte sitt eget ansikte i spegeln, det var inte kul. Hon hade inte orkat tvätta håret på morgonen utan istället satt upp det med ett spänne i nacken. Nu låg det platt och stripigt över skallen, delade på sig i bruna fåror. Hon hade mörka ringar under ögonen och lätta, röda utslag av stress på kinderna” (Marklund 2002: 128).

3.2. Irene Huss

Helene Tursten (f. 1954) är svensk författare som skrev 12 polisromaner om Göteborgspolisen med Irene Huss som huvudperson. *Den krossade tanghästen* (1998) är den första romanen i serien (1998-2012). Irene Huss är 40 årig kriminalinspektör, fru och mamma med två tonåriga tvillingdöttrar, Jenny och Katarina.

Polisromanen var den mest populära subgenre av kriminallitteratur under andra hälften av 1900-talet. De två mest kända polisromanserier, Maj Sjöwalls och Per Wahlöös tio polisromaner *Roman om ett brott* (1965-1975) om kriminalkommissarien Martin Beck och Henning Mankells böcker om Kurt Wallander, har kommit att utgöra modellen för de svenska moderna polisromanerna. De viktigaste egenskaperna i deras böcker är realism, polis som huvudkaraktär och samhällskritik i bakgrunden av historien. Realism som huvudvärdering i polisromaner är inte bara reserverat för brottsutredningen, men också för temat, miljö, händelserna och karaktärkonstruktionen (Bergman 2011: 34). Därför är den största delen av polisromanen beskrivningar av tråkiga och vardagliga detaljer om polisens uppdrag som gruppmöten, rapportskrivning och återberättning av intervjuer med misstänkta som man också kan märka i Helen Turstens böcker (t.ex. Tursten 2015: 119-124). Polisteam som helhet är den faktiska centralgestalten, dock finns det en huvudfigur vars privatliv beskrivs i detalj, medan det privata livet av andra i laget bara nämns. Enligt Bergman och Kärrholm ”[polisen] fungerar i dessa romaner som en mänsklig representant för statsmakten, en representant som vanligtvis ständigt strävar efter att göra samhället bättre och tryggare” (2011: 108). Polisteams mångfald i ålder, ursprung, erfarenhet, värderingar och politiska åsikter utgör teamet "en mikroorganism som representerar samhället i all dess komplexitet" och det utgör grunden för samhällskritik (Bergman och Kärrholm 2011: 35). Polisromaner utspelar sig i den moderna och urbana miljön och den lidande hjälten som ”är desillusionerad av det upplösa folkhemmet” (ibid.).

Beck och Wallander är de typiska lidande hjältarna, men Irene Huss är i perfekt mental och fysisk hälsa, hon har en ganska hälsosam livsstil och verkar generellt glad över sitt liv (Tursten 2015). Kvinnliga karaktärer är vanligtvis avbildade som lidande hjältar, men inte på grund av problemen i välfärdssamhälle, utan på grund av att de försöker balansera karriär och familjeliv (Bergman och Kärrholm 2011: 39). Trots att Huss är en lysande inspektör som respekteras av både hennes manliga och kvinnliga kollegor, tvivel hon ofta om det verkligen är möjligt att "ha allt":

"Hon kände en djup tacksamhet mot ödet eller vem det nu var, som hade skänkt henne en sådan underbar man. Själv var hon en grinig hustru och dålig mor, som inte orkade med jobb, man, hem och barn" (Tursten 2015: 133).

Huss och hennes man Krister har lämnat de typiska manliga och kvinnliga rollerna hemma. Han är den som tillbringar mer tid med deras döttrar och tar hand om dem. Dessutom är han den som lagar mat och tar hand om huset. Huss är tacksam mot hennes man för det, eftersom hon känner sig, även om hon älskar sina döttrar, mer bekväm på sitt arbete än hemma:

"Själv mindes Irene att hon nästan hade lagt sig ner på knä och kysst golvet i omklädningsrummet när hon fick börja jobba igen, efter nio månader hemma med tvillingarna. Krister hade varit hemma de följande fyra månaderna och därefter började flickorna på dagis." (Tursten 2015: 46)

Rothstrand påpekar att det finns en eller flera typiska karaktärer i varje polisroman och de är: den inkompetente chefen i övre medelåldern, den kompetente chefen i övre medelåldern, den duktiga kvinnliga polisen i 30-40 års åldern och den hetsiga machopolisen i 30-45 års åldern (2010: 31). I *Den krossade tanghästen* hittar man följande typer: kommissarie Andersson som Irenes inkompetente chef, Johny Blom, som ständigt har några sexistiska kommentarer mot sina kvinnliga kollegor, är typisk machopolisman, och Irene Huss som den duktiga kvinnliga polisen vilken "ofta ta över ansvar från sin chef som gestaltas som en inkompetent chef" (ibid). Huss chef Andersson beskriver henne som "en garvad polis som hade varit med om många påfrestande situationer" (Tursten 2015: 236). Det är inte bara hennes förmåga att lösa brott som har förtjänat Irene respekten från hennes kollegor, utan också att hon verkar som "en av killarna". Hon fick respekten från sina kollegor på polisakademin på grund av att hon blev nordisk och europeisk mästarinna i ju-jutsu (Tursten 2015: 33). Som en realistisk karaktär i en polis roman löser hon brott genom omtänksamt polisarbete och med hjälp av hennes lag, och inte med intuition. Ahlm påpekar i sin analys att Huss använder "det vulgära, hårdkokta språk" (2017: 18) både med sina kollegor och med sin man. Huss skildras som en pojkflicka i sin

klädstil och sitt beteende. Hon kläder sig enkelt ”i svarta Levisjeans [och] svart polo” och äger inte någon handväska eller högklackade skor (Tursten 2015: 35, 141, 245).

Rothstrand framhäver att polisromaner är ofta uppbyggda på samma sätt och en av möjligheter är att de är grunde på ”konflikter på arbetsplatsen med kollegor” (2010: 29). Trots att kvinnor ”trädde i tjänst redan 1957” (Ahlm 2017: 4), försöker Tursten att visa i sina böcker att det fortfarande finns orättvisor och sexistiska övertygelser mot kvinnliga poliser.

”Det var alltid problem när det fanns fruntimmer med i spelet! Det var bättre i början av [Anderssons] karriär. Man behövde inte ta hänsyn till kvinnlig överkänslighet när det gällde grova skämt och gliringar. Nej, det här med kvinnor i kåren var svårt. Det värsta var att dom blev fler och fler. Har dom valt ett mansyrke, så får dom väl också acceptera villkoren och jargongen!” (Tursten 2015: 174)

Sexistiska skämt och kommentarer riktas ofta mot Huss unga och vackra kollega Brigitta (Tursten 2015: 169), men de riktas också mot professor i rättsmedicin Yvonne Stridner: ”kommissarien [Andersson] innerst inne inte ansåg rättsmedicinare vara något passande yrke för en kvinna” (Tursten 2015: 10). Frågan kvarstår om Huss slipper dessa kommentarer på grund av hennes färdigheter eller eftersom hon företrädesvis har stereotypa manliga egenskaper.

3.3. Lisbeth Salander

Stieg Larsson (1954-2004) skrev tre böcker *Män som hatar kvinnor* (2005), *Flickan som lekte med elden* (2006) och *Luftslottet som sprängdes* (2007), den så kallade Millennium trilogin. Den handlar om detektivduon medelålders journalisten Mikael Blomkvist och den 24 år gamla utredaren på säkerhetsföretaget Milton Security, Lisbeth Salander.

Salander beskrivs som en person med stora intellektuella förmågor och fotografiskt minne. Dessutom hon är ”utan jämförelse den mest kompetenta researcher” och ”förmodligen bästa [hacker] i Sverige” (Larsson 2015: 38, 389). Däremot kan Salander inte definieras som en karriärkvinna. Hon accepterar bara uppdrag hos Milton Security som hon tycker är intressanta och hon verkar bara arbeta för pengarna. Att ha en karriär eller man och barn intresserar henne inte. Salander bryr sig inte om vad samhället tycker om henne eller om normerna och värderingarna i det samhället hon bor i. Dessutom tycker hennes förutvarande vårdnadshavare och advokat Palmgren att hon även har Aspbergers syndrom (Larsson 2005: 559). Bergman och Kärholm påpekar att

”Bisexualiteten är bara ett av de många attribut som gör Salander till en outsider. Sexualiteten bli ytterligare ett sätt att betona hennes sociala utanförskap och rollen som radikal normbrytare och rebell” (2010: 195).

Enligt Rothstrand finns det i Millenium trilogin inslag från pusseldeckare, thrillern och polisroman, men det finns inte några inslag från hårdkokta deckare med undantag för Lisbeth Salanders karaktär (2010: 73). Typisk för hårdkokta detektiver är att de är ensamvarg och att ”valet att vara ensamvarg är ett resultat av den hårda värld detektiven lever i, den som föder korruption, girighet och maktbegär. I Lisbeths fall så har hon blivit kall, cynisk och misstänksam efter allt hon har upplevt” (ibid.). Det är också så på grund av misshandel hon bevittnat i barndomen och den långa perioden där hon var under en psykiatrisk vård. Reddy märker, trots att manliga detektiver i hårdkokta romaner är ofta våldsamma, att kvinnliga hjältinnor bara försvarar sig (2010:198). Salander använder dock våld både i självförsvar och som hämnd för dem som skadar henne eller andra kvinnor. Rothstrand påpekar att det finns några ”Terminator mode”⁴ episoder i trilogin där Salander brutalt attackerar mot män som hatar kvinnor. Bergman och Kärholm lägger märke till att

”den hårdkokte hjälten ställer upp och hjälper de svaga när det behövs, men han är samtidigt en enslig och ofta relativt ointresserad av andra människor. Han har dock en moral som ofta leder honom att själv aktiv skapa rättvisa när det statliga rättssystemet fallerar” (2011:22).

Astrid Lindgrens barnböcker hade större inflytande på Larssons karaktärsbyggnad än bara Mikael Blomkvist smeknamn Kalle Blomkvist. Likheterna mellan Lindgrens mest kända karaktär Pippi Långstrump och Lisbeth Salander är så starka att vissa författare tänker på Salander som Pippis inkarnation (Niemi 2013: 22) eller vem Pippi skulle ha varit om hon växte upp (Andersson 2009 refererad i Söderberg 2013: 52). Söderberg påpekar att båda hjältinnor kännetecknas av superkraft, tokig klädsel, de är socialt annorlunda och har obegränsade ekonomiska resurser och ovanlig barndom (ibid). Både karaktärerna är bleka och naturligt rödhåriga. Trots att Lisbeth inte har på sig två olika strumpor, hennes piercingar, tatueringar, gotiska smink och svarta kläder är lika socialt oacceptabla: ”[hon] såg ut som om hon just vaknat dagen efter en veckolång orgie med ett gäng hårdrockare” (Larsson 2015:40).

⁴ „Terminator mode är ett uttryck som betyder att man har ett uppdrag som går ut på att döda.“ (Rothstrand 2010:72)

4. Slutsats

Fram till 1980-talet har män dominerat deckare, men nu har det förändrats. Dessutom har kvinnliga karaktärer också förändrats. Både Annika Bengtzon och Irene Huss representerar realistiska kvinnliga karaktärer som har liknande egenskaper och problem som vanliga kvinnor. Båda arbetar i manligt dominerade yrkesområden och står inför liknande fördomar och kommentarer från sina manliga kollegor. Det är intressant att i deras familjer tillbringar deras män mer tid med att ta hand om deras barn och deras hem. Trots att deras män stöder dem, känner de fortfarande samhällets tryck och fördömande eftersom de tillbringar mer tid på jobbet än hemma. Med hennes huvudperson bryter Irene Huss Helene Tursten traditionen där kvinnliga detektiver är unga, vackra och feminina. Huss är inte bara en pojkflicka utan hon känner sig också mer bekväm på jobbet än hemma. Bengtzon är framgångsrik både som journalist och som mor, men trycket att "ha allt" är en stor källa till stress för henne. Hon använder rationalitet och kunskap såväl som list och empati på hennes jobb.

Lisbeth Salander representerar en annan typ av detektiv, en orealistisk kvinna som är nästan som superhjälte. Hon har hög nivå av intelligens, fotografiskt minne, superstyrka och hon är oöverträffad hackare. Varken alla dessa egenskaper eller hennes dåliga sociala färdigheter och livsstil är något som en vanlig kvinna kan relatera till. Salander kan anses som en superhjältinna eller vigilante som är där för att straffa män som hatar kvinnor och avslöjar samhället som inte hjälper kvinnor.

Deckarförfattare som analyseras i denna uppsats bör inte betraktas som en homogen grupp där de alla har samma syfte när de skriver sina böcker. I alla fall förstör deras arbete genusstereotyper och de ändrar kriminallitteraturen och kanske ändrar med det också den sociala verkligheten. På grund av sin popularitet har deckare en stor möjlighet att förändra samhället och dess värderingar. Det är nästan omöjligt att tro att ett stort antal människor kommer att börja läsa böcker om sociologi, genusvetenskap och feminism, men deckare kan alla läsa på stranden. Eftersom deckare har så bred publik kan social medvetenhet om vissa frågor spridas enklare och till flera människor.

Litteratur

- Ahlm, C. (2017). *Hårdhudade kvinnor och samhällskritiska män - En narrativ analys av genusframställningen i kriminalromaner*. Examensarbete. Stockholm: Stockholms universitet.
- Bergman, K. (2011). The Well-Adjusted Cops of the New Millenium: Neo-Romantic Tendencies in the Swedish Police Procedural. I Nestingen, A. och Arvas, P. (red.), *Scandinavian Crime Fiction* (s. 34-45), Cardiff: University of Wales Press.
- Bergman, K. (2018). Från äventyr och pusselmysterier till samhällskritiska polisromaner, starka kvinnor och genrehybrider. *Nordisk Tidskrift*, 18(3), 289-303.
- Bergman, K. och Kärholm, S. (2011). *Kriminallitteratur. Utveckling, genrer, perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Brohult, L. (2016). Forskare: därför älskar vi deckare. *SVT Vetenskap*, 1.10.2016 <http://www.svt.se/nyheter/vetenskap/forskare-darfor-alskar-vi-deckare> (Hämtad: 10.7.2019)
- Forshaw, B. (2012). *Death in a cold climate. A guide to Scandinavian crime fiction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kraaij, C. (2015). *En kvinna i manskläder? En analys av tre kvinnliga dektektiver i tre olika kriminalromaner*. Kandidatuppsats. Halmstad: Högskola i Halmstad.
- Larsson, S. (2005). *Flickan som lekte med elden*. Stockholm: Månocket.
- Larsson, S. (2015). *Män som hatar kvinnor*. Stockholm: Norstedts.
- Marklund, L. (2002). *Sprängaren*. Stockholm: Piratförlaget.
- Moi, T. (2007). *Seksualna/tekstualna politika. Feministička književna teorija*. Zagreb: AGM.
- Nestigen, A. (2008). *Crime and fantasy in Scandinavia: fiction, film, and social change*. London: University of Washington Press.
- Niemi, J. (2013). All the Adults in the Noisy Village: Constructions of Post- Modern Identity in the Welfare State in the Millennium Trilogy. I Fahlgren, S., Johansson A. och Söderberg, E. (red.), *Millennium: Åtta genusvetenskapliga läsningar av den svenska välfärdsstaten genom Stieg Larssons Millennium-trilogi* (s. 13-26).
- Reddy, M.T. (2010). Women Detectives. I Priestman, M., *The Cambridge Companion to Crime Fiction* (191-208). New York: Cambridge University Press.
- Rothstrand, S. (2010). *Stieg Larssons Millenniumserie – En modern kriminalserie? D-uppsats*. Örebro: Örebro universitet.
- Stougaard-Nielsen, J. (2017). *Skandinavian crime fiction*. London: Bloomsbury Academic.
- Söderberg, E. (2013). ”Lillasyster ser dig!” Om Pippi Långstrump, Lisbeth Salander och andra Pippi-gestalter. I Fahlgren, S., Johansson A. och Söderberg, E. (red.), *Millennium: Åtta genusvetenskapliga läsningar av den svenska välfärdsstaten genom Stieg Larssons Millennium-trilogi* (s. 51-66).
- Tursten, H. (2015). *Den krossade tanghästen*. Nacka: Mai Linh.

Sažetak

U kriminalističkim je romanima sve do 1980ih godina prevladavala muška paradigma. Muškarci su većinom bili i autori, ali i ciljana publika djela, stoga je razumljivo da su glavni likovi također većinom bili muškarci. Uslijed društvenih promjena zbog kojih se mijenja status i platežna moć žena u društvu počinje se mijenjati i sam žanr. Svrha ovog završnog rada je analizirati tri ženska lika u švedskim kriminalističkim romanima: Anniku Bengtzon autorice Lize Marklund, Irene Huss autorice Helene Tursten i Lisbeth Salander autora Stiega Larssona. Prije spomenuti likovi promatraju se u kontekstu podžanrova kriminalističkih romana thrillera, policijskog i hard boiled romana te kroz prizmu rodne teorije. Drugim riječima, promatra se imaju li ove glavne junakinje stereotipno ženske ili muške osobine te pomažu li ili odmažu ta obilježja u njihovom poslu. Prije spomenuti autori također su poznati i po tome da svojim romanima pokušavaju upozoriti publiku na probleme s kojima se žene susreću u društvu.

Summary

Until 1980s crime fiction was dominated by the male paradigm. Men were the majority of authors and the targeted audience, so that is probably why main characters were also mainly men. Due to changes which improved women's status in the society and their financial solvency, the genre has also started to change. The purpose of this thesis is to analyse three female detectives in Swedish crime novels: Liza Maklunds Annika Bengtzon, Helene Turstens Irene Huss and Stieg Larssons Lisbeth Salander. Those characters are analysed in the context of crime fictions subgenres: thrillers, police procedural novels and hard-boiled novels, as well as gender theory. In other words, the focus of this analysis is to examine whether they are mostly characterized by stereotypically female qualities and if those characteristics help them in their jobs. The previously mentioned authors are also well known for their tendency to raise awareness on the broader social issues women have to face in the contemporary society.